

Zijn ezel naar te
u het kruis verhoort
de Schrift", en nu
Zijn „anabaptist“ is
n; de herders worden
engelaten, d.w.z.
ig van den eigena-

ie levens-voorzorg
den ezel, heeft Ze
„paard“ verleden
scheede. Maar de
ging zeer naast to
eden. Maar nu nem
om dat aan Petrus
schen neemt Hij hen
en lang gesprek
ander zal
vaar gij niet
erst Zich zelf
ezel. Van nu aan
rden veroordeelt
verbinding van tw
niet „paard“ om de
tenis is dan ook al
k, zegt u? Neen, d
voor de christelij
ke school, de lagers

Jezus Christus.
is in, onze goede En
geschen sabbath al
Zaterdag gunt Hij
rijzenis te zijn. En
schen een streep
oekekapitein, die de
ver, of schiet er m
A naar B of van
beeldige lijn passe
eggen, den Vrijdag
er trokken
erdag morgen an
uit gezien, die de
hend zijn: „mensche
Jesaja zeggen. Ma
rhoogde Christus in
Abraham, Jesaja n
der nationale Gede
lgotha tot den Koning
op de ordeningen-
kant van die stree
elden. Hij kwam v
door (daar was H
lag Zijn Bethleh
ties Zijn plekje in
ook Zijn punt o
oest. Dat plekje w
ea. En dat punt is
— als het begon
aan, en had daarv
andacht, toen Hij
le-gekruiden pa
paradijs zijnde.
wordt nu ook ver
der rust over he
verschijnt Hij aan
is, dan laat Hij d
Zondag is; eerd
mas niet.

die wij deden uit be
er uitvoerig boek m
ten op den voet, m
iale Paaschboodsch
e juist haar ap
hweek bestemde m
neer dan een mak
zijn, of zelfs m
dan zouden we mo
dingen meer. Over
Maria Magdalena
ingehistorie mag m
ord: Zalig wie m
bben (geen algeme
an den nieuwen
emelvaart en weder
togenspraak van d
n zalig, omdat z
eten van den zelf
r behoeven den
wijs der lichamelij
neembaar bewijs, d
is, ons ten goede, d
rin een binding an
cessie is er ook d
ga-geschiedenis; m
later gesproken in
ig tuschen den la
den eersten na d
tuschen den la
ór de hemelvaart
aaltijd na de weder
zal drinken met d
wat schatten op u

vroeger lid van het
heden zult gij met M

En het is niet te veel gevraagd, als wij, met erkenning van het feit, dat op dit gebied nog veel onontgonnen terrein is, toch elkander opwekken om in de prediking den principieel-valschen weg te verlaten, en niet het minst in de weken na Paschen er mee te rekenen, dat het in de historische stoffen om die bepaalde historie en om niets anders gaat. „Niet het minst in de weken na Paschen“, zeiden wij; want heeft Paschen niet aan de geschiedenis in één punt des tijds een radicaal andere bewegingsrichting gegeven?

Ja, het is heel moeilijk, over en op Paschen goed te spreken. En wie dat vergeet, is gauw een leelijke Nurks in den van God met licht en leven gezegenden kerkelijken hof. Maar, dit vooropgesteld, blijfve toch erkend, dat de oproep, om aan het geschiedverhaal naar zijn speciaalste bedoeling trouw te blijven, geen overbodigheid is. Want anders wordt die kerkelijke hof tot kerkhof. Wat zullen wij in deze tijden van crisis nog anders te vertellen hebben, dan dit, dat onze Koning leeft, dat onze kerk-stichters nog „pas“ (duizend jaren zijn als één dag) met Hem gegeten en gedronken hebben, en dat wij zelf al tot den volgende maaltijd van „morgen“ opgeroepen zijn, en dat we dus van den eenen tot den anderen liefde-maaltijd op weg zijn?

Christus leeft — en Hij is onze eeuwige levende Goede Herder. En Hij leeft voor heel het koninkrijk. Elke vlucht met een fragment van het Paaschevangelië naar een bepaald afgescheiden, ons persoonlijk zoo vertrouwd hoekje in den levenshof, is individualistische oppositie tegen den Paaschkoning, die Zijn kerk bijeenvergadert en het Rijk Gods openbaren komt.

Een auteur van den laatsten tijd heeft beweerd, dat de uitspraak in Lucas 23:56 (op den sabbath „rusten“ zij naar het gebod, hesuchasen), feitelijk beteekent: op den sabbath hielden zij zich stil; zij hielden op met de officiële doodenklacht. Eerst bij zonsopgang, bij het begin van den sabbath hielden ze op met het weklagen; ze dachten in den vroegen Zondagmorgen weer er mee te beginnen. Maar juist dan komt de Levende zelf hun tegemoet, de klacht verstomt voor eeuwig.

Wij weten niet of dit goed verstaan is. Zoo ja, dan krijgt onze opmerking inzake Thomas nog scherper accent: hij bleef nog „in den rouw“, omdat de Meester dood is, maar wordt nu door Christus, niet op Zaterdag, doch op Zondag „van den rouw ontheven“. Hoe dit zij — laat de Paaschprediking weer de kerk zeggen, dat het verboden is „den rouw in de kerk te brengen“, dat wij allen hebben te „pauzeeren“ van den rouw, en te vervolgen met het levenslied, op Zondag, en in alle dagen der week, en laat ons dat nu uitbreiden over HEEL het veld, HEEL het regeringsgebied van het koninkrijk der hemelen. En laat ons het een ieder zeggen tot het in ALLE levens-kringen doorklinkt: wat klaagt dan een levend mensch? Een ieder klage vanwege zijn zonde.

En bestuigen wij onzen „Paasch-ezel“, naar de ons gegeven genade.

K. S.

Vervolgartikelen.

Het leek me niet ongeoorloofd in het nummer van deze week speciaal aan het Paascheveest de aandacht te wijden. Daarom veroorloof ik mij, de vervolgartikelen even op te schorten.

K. S.

Dr J. C. Rullmann. †

Vrij onverwacht nog is Dr J. C. Rullmann heengegaan. Ter gelegenheid van de doleantieherdenking zagen we hem nog onder ons, en nu is hij — naar we gelooven — opgenomen in dien met heel andere wapenen gevoerden strijd, dien de ééne heilige algemeene kerk in geboden te strijden heeft, tot den dag van Christus' toekomst.

Voor het leven der Gereformeerde Kerken heeft Dr Rullmann zeer veel beteekend. Zijn nimmer „intellectueel“ speurzin dwong hem, zich intensief bezig te houden met haar verleden; en waar de feiten zelf, de maakte feiten, in de rechtvaardiging der kerk naar haar wettige apostolische successie uitwijzen moeten, of ze aan den door Gods Woord gestelden regel in critieke tijden trouw gebleven is, daar is het zeer belangrijke feitenmateriaal, dat Rullmann bijeen gebracht en aan het Gereformeerde volk overgeleverd heeft, van onschatbare waarde geweest, ter verlevendiging van het kerkbesef. Uit den laatsten brief, dien ik van Dr Rullmann ontving, mag ik wel deze bijzonderheid hier mededeelen, dat hij evenals ik zelf het kerkelijk besef al meer slinken zag; historicus als hij was, herinnerde hij mij er aan, dat hij reeds jaren geleden op een jeugdmeeting gezegd had, wat ik zelf onlangs in ons blad schreef, dat de bodem, waarop wij nog het jeugdig enthousiasme in zijn krachtig „toogdagen“-applaus zien uiten, onder den trappelenden voet dreigt te vermolden, als niet alle krachten worden ingespannen, om de jeugd zelf mobiel te houden voor de worsteling, die Kuyper en Vonckenberg gevoerd hebben. Voorzover Rullmann juist door zijn historische studies aan deze mobielhouding der gereformeerde jeugd heeft meegewerkt, heeft hij heel ons kerkelijk leven mogen dienen.

Zijn naam als historicus was gevestigd. Ieder greep bij den aanvang van elk nieuw jaar naar het „kerkelijk overzicht“, dat Dr Rullmann in het Jaarboek der Gereformeerde Kerken placht te geven. Over het algemeen kenmerkten die overzichten zich door de den historicus eerende objectiviteit. Behalve zijn werken over Scheiding, Doleantie en over den strijd voor kerkherstel, hebben ook zijn monografieën over bekende voortrekkers of voorgangers de algemeene aandacht gehad. De Vrije Universiteit heeft den schrijver eershalve den doctorstitel verleend; dat deze volkomen verdiend was, zal ieder erkennen.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

Een bijzondere streek-roman.

Rudolf van Reest: Gebondenen. — Bosch & Keuning, Baarn.

Dank zij de leer van de '80-ers in onze literatuur, werd en wordt nog wel een boek, dat een uitgesproken bedoeling heeft, met wantrouwende oogen bekeken. Daar kunst alleen geschreven moest worden om de kunst, enz. omdat ze haar doel alleen in zichzelf mocht hebben, werd elk boek, waarin de schrijver bewust een bepaalde kwestie behandelde zoo, dat zijn eigen meening niet onduidelijk naar voren kwam, afgewezen en met den vloek van tendenz-werk beladen, uit het heilige gebied der literatuur verbannen.

Op den duur werd het oordeel een beetje verzacht. De waarde van dergelijke boeken werd niet ontkend, en als de schrijver zijn ideeën door de handelende personen liet verkondigen en niet al te veel liet merken dat zij eigenlijk niet hun, maar des schrijvers denkbeelden onder woorden brachten, konden ze zelfs een plaatsje krijgen achter in den literairen tuin. In den tegenwoordigen tijd maakt men, misschien ten onrechte, zich weinig druk meer over den aard van een boek. De meeste nadruk valt nu op het „hoe“, en als de auteur zijn lezers slechts weet te boeien en interessante en actuele kwesties behandelt, kan hij rekenen op een waardeerd oordeel. Het journalistieke proza van vele moderne schrijvers, dat met karakterteekening evenveel te maken heeft als de film, en ondanks het verbijsterende werken met statistieken en officiële gegevens, zoo subjectief is als een ingezonden stuk, wordt met ingenomenheid begroet en als hooge kunst geprezen.

Waarom ik maar zeggen wil, dat niemand het recht heeft het werk van Rudolf van Reest schouderophalend voorbij te gaan onder het prevelen van den naam tendenz-roman. Wanneer de schrijver ontroerd is door dat wat hij heeft ervaren, kan deze innerlijke ontroering kunst oproepen. Dan zal hij er zich niet toe bepalen een oriënteerend artikel te schrijven over den invloed van een bepaalde leer op de psyche van een deel van ons volk, maar zijn gevoel zal zich uitspreken door de personen van een roman.

Op theologisch gebied is men gewend aan den naam „ligging“ waarmee dan bedoeld wordt een zekere reactie op de uitspraken van de belijdenis, het leggen van een zwaar accent op een bepaald stuk van de leer. Een boek dat een streek beschrijft, waar een bepaalde ligging zeer nadrukkelijk naar voren komt, zou men een theologischen streekroman kunnen noemen. En zulk een boek is „Gebondenen“ van Rudolf van Reest, die door een eerder werk „Schapen zonder herder“ een zelfde thema behandelde.

De plaats van handeling is het gebied van Middelarnis, dat deel uitmaakt van de streek waar een dweepziek mysticisme zijn verwoestenden invloed doet gelden. En het is juist het fatale gevolg van de ziekelijke lijdelijkheid der bewoners, dat den schrijver heeft gegrepen en dat hem een boek deed schrijven vol meedoogen, maar ook vol aanklacht. Deze mengeling van gevoelens geeft eensdeels het boek zijn waarde, anderzijds vormt het een zwakke zijde.

De handelende personen dreigen daardoor typen te worden, dus personificaties van deugden of ondeugden, en niet echt levende menschen met gecompliceerde karakters. Vooral een der hoofdpersonen, de „vrome“ Krijtje, lijdt onder de beoordeeling en wordt meer een wetenlooze schurk, die bewust door ergerlijke misleiding zich opwerkt van leurdert tot dominee, dan een beklagenswaardige gebondene. Voor hem gebruikt de schrijver bijna uitsluitend felle kleuren om zijn karakter te schilderen, waardoor hij wordt de incarnatie van het kwade dezer geestdrijverij. Slechts zelden weet de humor den schrijver te bevrijden van een gevoel van afkeer. En dan is die humor nog bijtend, waardoor ze de satire nadert, b.v. wanneer hij beschrijft hoe Krijtje de zuiverheid der ouwe schrijvers toetst aan de roode lettertjes in den titel, waardoor hij ook zuiver remonstrantsche werken voor degelijke oud-vaders verslijt. Bij de beschrijving van dit type kan zich de auteur soms niet bedwingen om zelf aanwijzend op te treden in zijn werk.

Het meedoogen van den schrijver gaat uit naar de armen van geest die zoo graag wilden gelooven, maar aan wie gezegd wordt dat het hun niet is weggelegd. Naar hen die meer geloof hechten aan de woorden van een ingeleide, dan aan de uitspraken van Gods woord. Naar hen wier rust uit het leven weggenomen is, die persoonlijk en in hun gezin lijden.

In het midden van het boek staat het gezin van Van Dijk, waarin alle nuances gevonden worden van de bestreden leer. De vader is een man die geen gezag heeft over zijn kinderen, de moeder heeft moeten aanzien dat haar oudste zoon socialist werd, en heeft nu al haar hoop gevestigd op den tweeden zoon. Hij wordt gevoed met de ter-

men van het volkie, spreekt al voor de knapenvergadering als een oud-vader, leert de onwaarschijnlijkheid benutten om een testimonium van vroomheid te verkrijgen, maar dreigt onder te gaan op de liberale school, omdat hij geen innerlijke zekerheid heeft. Dat het hem niet gaat, als vele jongeren uit het dorp, die steeds dieper wegzinken, omdat de lijdelijkheid der vromen hun verbiedt hun ouderplicht na te komen, heeft hij te danken aan 't hoofd der Christelijke school, den „jnen meester Jelgersma. In hem wordt de echte Calvinist geteekend, die zonder aarzeling uitkomt voor zijn schriftuurlijk geloof, maar daardoor te licht wordt gevonden door hen die leven niet naar de Schrift, maar naar schrijvers. Groot is de invloed niet. Hij weet slechts Harm op het goede pad te houden en één gezin er op te brengen. Tegenover staat de geweldige afval naar de zijde van het ongelooft. Ook hier zou men kunnen spreken van tendenz, maar de beschrijving van het „geloof“ bij verschillende typen der bevolking is zoo brandend van waarheid, zoo vol van doorvoelde realiteit, dat de lezer er door wordt aangegrepen en de ontwikkeling van het drama voelt als strikt logisch.

Het zwakke van den opzet zit alleen hierin, dat de leidende figuren den indruk geven van bewuste onoprechtheid, zoodat ze de lijdenden niet alleen niet kunnen helpen, maar als binders optreden. Op hen kan niet de naam gebondenen van toepassing zijn. Maar des te beter op de door hun woorden en getuigenissen soms tot waanzin gebrachte twijfelaars. Met grooten ernst en door liefde verzachte bewoordingen teekent de schrijver hun leven en lijden. Er wordt wel eens te licht geschreven over bekeeringen in de christelijke literatuur, zoodat een bekeeringsgeschiedenis voor velen al bij voorbaat beteekent een onliterair verhaal. Van Reest toont hier dat dit niet behoef. In het beschrijven van het geloovig sterven van twee personen uit het boek, bereikt hij hoogtepunten. De bevrijding uit de benauwende greep van dit ongelooft-fatalisme is literair gezien beslist noodzakelijk.

Hoewel technisch de roman nog niet geheel gaaf is, verdient hij om zijn inhoud, wijze van voorstelling en beschrijving veel lezers. Een streekroman van bijzondere beteekenis en groote documentaire waarde.

Gr.

H. S.

UIT DE HISTORIE

De eerste aanraking tusschen Groen van Prinsterer en Dr Kuyper.

Het is bekend (in zijn „Confidentie“ verhaalt hij er zelf van) dat Dr Kuyper, tijdens zijn academiejaren en nog eenigen tijd daarna, min of meer aanhanger is geweest van de moderne richting in de Ned. Herv. Kerk. Eerst in de pastorie van Beesd, vooral door den omgang met eenvoudige, rechtzinnige vromen, is hij gegrepen door de gereformeerde waarheid, en is hij rijp geworden voor het bondgenootschap met Groen, dat voor ons vaderland, en met name voor 't gereformeerde volksdeel, van zoo onberekenbare beteekenis is geweest.

Maar reeds vóórdien was er contact ontstaan tusschen den jongen „modernen“ predikant en den grijzen strijder voor onverzwakte handhaving der belijdenis. Niet, gelijk vanzelf spreekt, op kerkelijk, maar op wetenschappelijk terrein. Tot den internationaal vermaarden archivaris van het Koninklijk Huisarchief richtte Kuyper een verzoek om voorspraak. En Groen, die altijd richtingen, maar nooit personen bestreed, was hem ter wille, zij het ook in anderen vorm dan Kuyper verzocht had.

Onderstaande brieven, afkomstig uit de papieren van Groen in het Rijksarchief, geven het verhaal van deze eerste aanraking. Commentaar is overbodig; zij spreken voor zichzelf. Alleen zij vermeld dat Mr J. T. Bodel Nijenhuis, naar wien Kuyper om inlichtingen verwees, levenslang één van Groens trouwste vrienden is geweest. Als Leidenaar was hij met Kuyper, wiens vader predikant was daar ter stede, bekend.

Hier volgen dan de brieven.

Dr Kuyper aan Groen, Warmond, Huize Leevliet, 6 October 1864. ¹⁾

„Hoogwelgeboren Heer!

Vergun mij met een enkel woord beleefdelijk het volgende verzoek tot U te richten.

Sinds eenigen tijd houd ik mij onledig met de uitgaven (sic) der werken van Joannes à Lasco, den eersten Superintendent der Gemeente onder het Kruis te Londen. Een dier werken, de „Epitome doctrinae Ecclesiae Frisiae-Orientalis“, was tot dusverre alleen in M. S. bekend. Na lang zoeken slaagde ik er eindelijk in de wetenschap te bekomen, dat het zich met nog eenige andere stukken bevindt in het Kön. Geheimes Archiv te Koenigsberg in Pruisen. Voor de uitgave der werken is dit stuk onmisbaar, doch moeilijker den weg aan te wijzen, om er copy van te bekomen“.